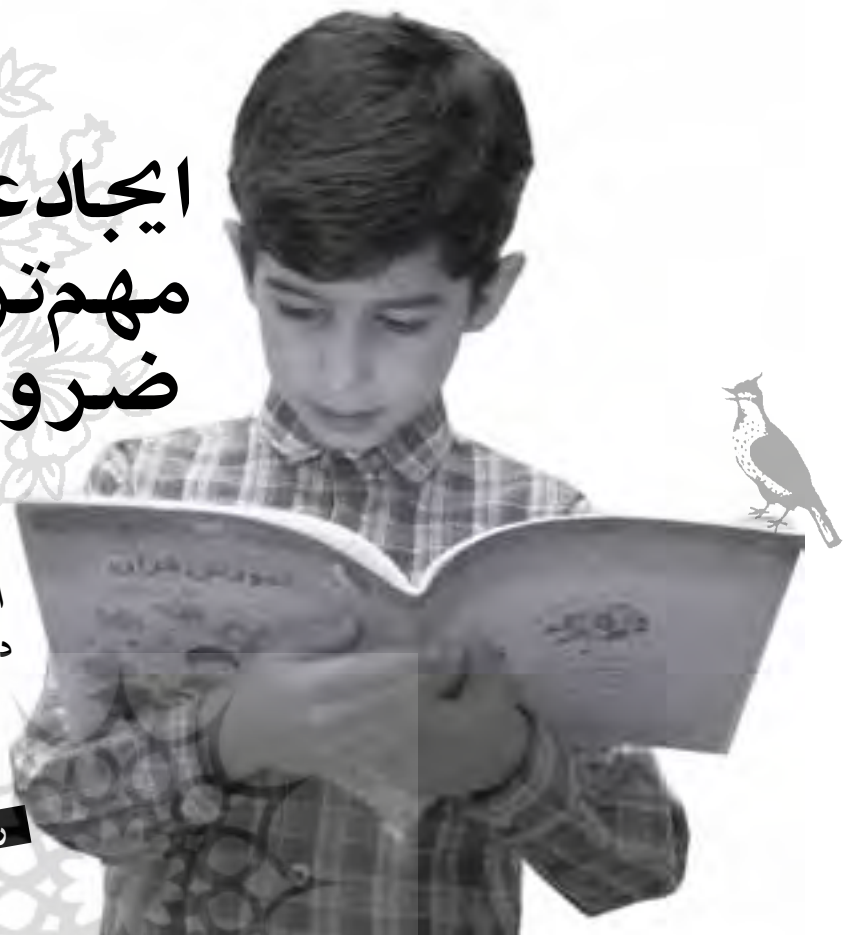

ایجاد علاقه به قرآن مهم‌ترین ضرورت است

نگاهی به چگونگی
ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی
در درس قرآن دوره‌ی ابتدایی

رضانباتی

○ همه‌ی انواع و شیوه‌های ارزش‌یابی باید موجب تقویت حیطه‌ی عاطفی و علاقه‌ی دانش‌آموزان به قرآن و یادگیری آن شود. از این‌رو، هرگونه ارزش‌یابی، نه تنها باید به دور از محیط اضطراب‌آور و فشار روانی باشد، بلکه باید علاقه‌ی دانش‌آموزان را به درس قرآن افزایش دهد.

○ از آن‌جا که مهم‌ترین حوزه‌ی فعالیت درس قرآن در دوره‌ی ابتدایی، مهارت‌آموزی است و لازمه‌ی کسب مهارت، تدریج و استمرار است، توجه به ارزش‌یابی مستمر کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. از این‌رو، باید سعی شود در هر جلسه تا حد امکان از دانش‌آموزان بیش‌تری پرسش شود؛ هرچند که میزان پرسش کم باشد.

○ ارزش‌یابی باید به نحوی انجام شود که دانش‌آموزان را نسبت به توانایی‌هایی که کسب کرده‌اند آگاه کند تا آن‌ها احساس موفقیت کنند و نسبت به جبران ضعف‌های احتمالی امیدوار و علاقه‌مند شوند.

○ مهارت روخوانی قرآن به تدریج کسب می‌شود. از این‌رو، نباید

ارزش‌یابی یکی از ارکان هر برنامه‌ی درسی است. همان‌طور که در ابتدای هر درس، با انجام ارزش‌یابی تشخیصی، میزان دانش و توانایی دانش‌آموزان سنجیده می‌شود، پس از هر درس و در پایان دروس نیز، آموخته‌های دانش‌آموزان ارزش‌یابی می‌شود. معمولاً ارزش‌یابی به صورت شفاهی، کتبی یا عملی و به دو گونه‌ی مستمر و پایانی انجام می‌شود و آموخته‌های دانش‌آموزان در سه حیطه‌ی دانش، مهارت‌های عملی و نگرش، مورد ارزش‌یابی و سنجش قرار می‌گیرد. ارزش‌یابی، هم میزان پیشرفت دانش‌آموزان و هم میزان توفیق آموزگاران را می‌سنجد. هم‌چنین، نقاط قوت و ضعف برنامه‌ی آموزشی را نیز نشان می‌دهد.

ویژگی‌های ارزش‌یابی در درس قرآن

با توجه به اهداف، رویکرد و اصول حاکم بر برنامه‌ی درسی قرآن و به‌خصوص جایگاه قرآن کریم و نقش این درس در ایمان و تربیت دینی دانش‌آموزان، مهم‌ترین ویژگی‌های ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی در این درس، به این شرح است:

دارد، به ظاهر چشم ببیند و در واقع، درباره‌ی اصلاح آن تدابیر لازم را اتخاذ کند.

ارزش‌یابی از موضوعات گوناگون آموزش قرآن و سطح انتظار یادگیری در هر یک

در هر یک از موضوعات آموزش قرآن که در پی می‌آید، سطح انتظار یادگیری در پایه‌های گوناگون تحصیلی شرح داده شده است. شایان ذکر است، تعدادی از دانش‌آموزان به بیش از سطح مورد انتظار دست می‌یابند. بدیهی است که این گونه دانش‌آموزان، به طور خاص تشویق می‌شوند و می‌توان برای آن‌ها امتیازات ویژه‌ای در نظر گرفت. تأکید بر سطح مورد انتظار یادگیری، نباید مانع پیشرفت این گروه از دانش‌آموزان شود؛ همان‌طور که این دانش‌آموزان، نباید ملاک سنجش و ارزش‌یابی سایر دانش‌آموزان قرار گیرند.

الف) روخوانی قرآن: روخوانی قرآن در سه سطح بخش خوانی، شمرده‌خوانی و روان‌خوانی مورد نظر است. با توجه به اصول ارزش‌یابی و ویژگی‌های یادگیری درس قرآن، میزان مهارت روخوانی در هر یک از پایه‌های تحصیلی دوره‌ی ابتدایی به شرح زیر است:

○ **پایه اول:** توانایی ترکیب صامت و مصوت‌ها و خواندن بخش‌های گوناگون کلمات و عبارات کتاب درسی به صورت بخش بخش. دانش‌آموزی که این توانایی را کسب کرده باشد، تشویق می‌شود و حداکثر امتیاز مورد نظر را به دست می‌آورد. دانش‌آموزانی که می‌توانند کلمات و عبارات کتاب را به صورت شمرده بخوانند، به صورت خاص نیز تشویق می‌شوند.

○ **پایه دوم:** توانایی روخوانی سوره‌های کتاب درسی که دانش‌آموز آن‌ها را از نوار آموزشی گوش کرده است، به صورت شمرده و روخوانی سایر عبارات قرآنی کتاب، حداقل به صورت بخش بخش.

○ **پایه سوم:** توانایی روخوانی سوره‌های کتاب درسی که دانش‌آموز آن‌ها را از نوار آموزشی گوش کرده است، به صورت روان و روان‌خوانی سایر عبارات قرآنی کتاب، حداقل به صورت شمرده.

○ **پایه چهارم:** توانایی روخوانی آیات و عبارات قرآنی کتاب که دانش‌آموز آن‌ها را از نوار آموزشی گوش کرده است، به صورت روان.

انتظار داشت که همه یا بیش‌تر دانش‌آموزان مهارت روخوانی آیات یک درس را در زمان تدریس آن درس به‌طور کامل کسب کنند، بلکه ممکن است دانش‌آموزی مثلاً ۴۰ درصد از سطح مورد انتظار مهارت روخوانی درس سوم را کسب کند، ولی به تدریج با تمرین درس‌های بعدی، این مهارت چه در آن دروس و چه در روخوانی آیات درس سوم، افزایش پیدا می‌کند. توجه به این ویژگی درس قرآن که شاید بتوان از آن به عنوان «مهارت تجمعی» نام برد، بسیار اهمیت دارد. این امر بدان معناست که همیشه در هر درس جدید، کسب مهارت جدیدی مورد نظر نیست، بلکه دروس به‌طور فزاینده، مهارت روخوانی را افزایش می‌دهند.

○ توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در کسب مهارت‌های مورد نظر و فراهم آوردن هرچه بیش‌تر زمینه‌ی علاقه‌مندی دانش‌آموزان در درس قرآن و احساس موفقیت در آن، از اهمیت خاصی برخوردار است. از این رو، هر یک از عناصر آموزش قرآن مانند قرائت، آشنایی با پیام‌های قرآنی، درک معنای ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده‌ی قرآنی، سطوح یادگیری متفاوتی دارند.

در ارزش‌یابی از این عناصر، تمام سطوح تدریس شده مورد نظر نیست. مثلاً در بخش قرائت قرآن، روخوانی، روان‌خوانی، قرائت زیبا و مرتل قرآن، تدریس و تمرین می‌شود، ولی در پایه‌های اولیه دوره‌ی ابتدایی، سطح روخوانی و در پایه‌های پایانی سطح روان‌خوانی مورد انتظار است و اگر دانش‌آموزی موفق به زیباخوانی قرآن نشود، از نمره یا امتیاز او کسر نمی‌شود؛ هر چند زیباخوانی قرآن، موجب کسب امتیاز تشویقی برای دانش‌آموزان موفق در این مهارت خواهد بود.

○ سخت‌گیری و سهل‌انگاری در ارزش‌یابی درس قرآن، هر یک آسیب‌های خاص خود را به همراه دارد. از این رو، آموزگار ضمن پرهیز از سخت‌گیری‌های بی‌جا، باید با رعایت سطح مورد انتظار تعریف شده در برنامه و نیز با پی‌گیری روند پیشرفت دانش‌آموزان، جایگاه و اهمیت این درس را در ذهن اولیای مدرسه، دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها حفظ کند.

○ در همه‌ی دروس به ویژه دروسی مانند قرآن و دینی، باید گزارش دانش‌آموزان در درباره‌ی انجام تکالیف و سایر امور، تصدیق و تأیید کرد تا از این راه راست‌گویی و صداقت را در آن‌ها تقویت کرد. بدیهی است، آموزگار باید از مواردی که به خلاف آن‌ها یقین

○ **پایه پنجم:** توانایی روخوانی آیات و عبارات قرآنی کتاب که دانش آموز آن‌ها را از نوار آموزشی گوش کرده است، به صورت روان، و روان خوانی آیات قرآن کریم از روی مصحف با رسم الخط آموزشی به صورت شمرده و آرام.

ب) قرائت قرآن: سطح مورد انتظار در یادگیری قرائت قرآن، از خواندن سوره‌های کوتاه به صورت زیبا و دسته‌جمعی آغاز می‌شود و تا قرائت منظم و آهنگین سوره‌ها و آیات کتاب درسی ادامه می‌یابد. میزان کسب توانایی در هر یک از این مراحل، به صورت توانایی روان خوانی در بخش روخوانی ارزش‌یابی می‌شود.

از این‌رو، عدم کسب توانایی مورد انتظار در قرائت قرآن، به کسر امتیاز و نمره از دانش‌آموزان منجر نمی‌شود، هر چند می‌توان برای دانش‌آموزانی که این توانایی را کسب کرده‌اند، امتیاز یا نمره‌ی تشویقی خاصی در نظر گرفت.

ج) پیام قرآنی: خواندن متن پیام قرآنی و ترجمه‌ی آن از روی کتاب و توضیح پیام قرآنی یا بیان مصداقی برای آن با استفاده از تصاویر با سؤالات مربوط به زبان ساده و کودکانه. دانش‌آموزانی که این توانایی را در مورد پیام‌های قرآنی کتاب کسب کرده‌اند،

حداکثر امتیاز این بخش را به دست می‌آورند.

برای دانش‌آموزانی که متن پیام قرآنی یا ترجمه‌ی آن را از حفظ دارند، می‌توان امتیاز یا نمره‌ی تشویقی خاص منظور کرد.

د) معنای ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده‌ی قرآنی: میزان

مشارکت و فعالیت دانش‌آموزان در بخش‌های مربوط به معناکردن ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده‌ی قرآنی که در کلاس به صورت گروهی و تحت نظارت و ارشاد آموزگار انجام می‌شود، به عنوان امتیاز مثبت در ارزش‌یابی مستمر ایشان لحاظ می‌شود. از این‌رو، عدم یادگیری این بخش، موجب کسر نمره نمی‌شود. هر چند برای دانش‌آموزانی که این توانایی را کسب کرده‌اند، می‌توان امتیاز یا نمره‌ی تشویقی خاصی در نظر گرفت.

ه) داستان‌های قرآنی: بیان داستان‌های قرآنی کتاب

درسی به زبان ساده و کودکانه، به کمک تصاویر یا بدون آن، توسط دانش‌آموزان، در ارزش‌یابی مستمر ایشان به صورت نمره یا امتیاز مؤثر خواهد بود.

ارزش‌یابی‌های مستمر و پایانی

ارزش‌یابی درس قرآن در چارچوب آیین‌نامه‌ی امتحانات دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی مصوب جلسه‌ی ۶۵۳ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۷۹/۶/۱۷ است. طبق این آیین‌نامه، ارزش‌یابی درس قرآن بر این اساس صورت می‌گیرد:

الف) ارزش‌یابی مستمر

این ارزش‌یابی متکفل استمرار و تعمیق یادگیری است و زمینه‌ی یادگیری آهسته و پیوسته را فراهم می‌آورد. به کمک ارزش‌یابی مستمر، از یک‌سو آموزگار در طول سال تحصیلی با میزان یادگیری دانش‌آموزان و نقاط قوت و ضعف آن‌ها آشنا می‌شود و از سوی دیگر، دانش‌آموزان احساس می‌کنند که بر فعالیت علمی آن‌ها نظارت می‌شود و پاسخ مناسب تلاش خود را دریافت می‌کنند. این تشویق‌ها یا هشدارها با تقویت انگیزه‌ی دانش‌آموزان، نقش مؤثری در استمرار و تعمیق یادگیری آن‌ها دارد.

در ارزش‌یابی مستمر درس قرآن، توجه به نکات زیر و رعایت آن‌ها ضروری است:

۱. در این ارزش‌یابی، میزان رشد یادگیری هر دانش‌آموز مورد نظر است. از این‌رو، نمره‌ی مستمر هر دانش‌آموز، معدل

نمرات او در طول یک نیم‌سال نیست، بلکه میزان رشد و پیشرفت او باید ملاک نمره‌ی ارزش‌یابی مستمر قرار گیرد.

۲. فعالیت و تلاش فردی و گروهی دانش‌آموزان در کلاس، به عنوان امتیاز و بخشی از نمره‌ی مستمر ایشان منظور می‌شود.

۳. فعالیت خارج از کلاس دانش‌آموزان، بخشی از نمره‌ی ارزش‌یابی مستمر آن‌ها را شامل می‌شود. تکلیف «انس با قرآن در خانه» بخشی از این فعالیت است که همه‌ی دانش‌آموزان موظف به انجام آن هستند. آموزگار باید این تکلیف دانش‌آموزان را بررسی و برای افراد موفق نمره و امتیاز خاصی منظور کند و با تدبیر لازم کسانی را که تکلیف خود را به خوبی انجام نمی‌دهند، به این کار ترغیب کند. همچنین، باید دانش‌آموزان را به انجام سایر فعالیت‌های خارج از کلاس نیز تشویق کند. بدیهی است، استعداد، علاقه، امکانات و شرایط فردی دانش‌آموزان باید در کم و کیف این فعالیت‌ها لحاظ شود. برخی از این فعالیت‌ها عبارت‌اند از:

- تهیه‌ی نوار آموزشی قرآن یا سایر نوارهای قرآن و قرائت و استماع آن در خانه؛

- خواندن قرآن در خانه؛

- مطالعه‌ی کتاب‌های جانبی درباره‌ی داستان‌های قرآنی،

پیام‌های قرآنی و آشنایی با قرآن و مطالب و موضوعات آن؛

- حفظ برخی از سوره‌ها، آیات و پیام‌های قرآنی؛

- تلاوت قرآن با صوت خوب و زیبا؛

- نقاشی، خوش‌نویسی و انجام سایر کارهای هنری درباره‌ی

پیام‌های قرآنی، داستان‌ها و... مربوط به قرآن کریم؛

- شرکت در جلسات و مسابقات قرآنی مانند حضور در

دارالقرآن‌ها و سایر برنامه‌های مشابه؛

- جمع‌آوری مطالبی درباره‌ی قرآن از مجموعه‌ی کتاب‌های

درسی دوره‌ی ابتدایی؛

- توجه به اخبار روز قرآنی و بیان برخی از آن‌ها در کلاس؛ با

استفاده از روزنامه‌ها، رادیو و سیمای قرآن، برنامه‌های اخباری صدا و سیما و...

- تولید روزنامه‌های دیواری خاص قرآن یا ارائه‌ی مطالب مربوط

به قرآن در روزنامه‌های دیواری مدرسه؛

- توانایی دانش‌آموزان در معنا کردن عبارات قرآنی.

بدیهی است، آموزگار می‌تواند در چارچوب برنامه‌ی آموزش

قرآن و متناسب با اصول، محتوا و روش‌های آن، دانش‌آموزان را به هر فعالیت مناسب دیگری نیز ترغیب و تشویق کند.

قابل ذکر است، نباید پرداختن به فعالیت‌های خارج از کلاس، فعالیت اصلی آموزش قرآن را تحت‌الشعاع قرار دهد.

۴. در هر دو نوع ارزش‌یابی مستمر و پایانی و به ویژه ارزش‌یابی مستمر، باید به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان توجه شود. دادن فرصت‌های مجدد و رعایت استعدادها و توانایی‌های مختلف دانش‌آموزان در ارزش‌یابی مستمر بیش‌تر ممکن است. از این‌رو، دانش‌آموزی که براساس توان خود می‌کوشد، باید امتیاز مناسب خود را دریافت کند.

ب) ارزش‌یابی پایانی

براساس آیین‌نامه‌ی امتحانات، ارزش‌یابی پایانی در پایان دو نیم سال اول و دوم به عمل می‌آید. آزمون پایانی درس قرآن در تمام پایه‌های دوره‌ی ابتدایی به صورت شفاهی است و بهتر است آزمون در برنامه‌ی امتحانی پایانی هر نیم سال گنجانده شود. در ارزش‌یابی پایانی، توجه به نکات زیر و رعایت آن‌ها ضروری است:

۱. توصیه می‌شود به منظور افزایش اعتبار آزمون شفاهی، دقت در تهیه‌ی سؤالات از تمام مطالبی که باید پرسش شود، تنوع مناسب آن‌ها و افزایش دقت در ارزش‌یابی، آموزگار کلیه‌ی سؤالاتی را که باید از هر دانش‌آموز بپرسد، از قبل تهیه کند، روی برگه‌ای بنویسد (برگه‌ی آزمون تهیه کند) و از هر دانش‌آموز بخواهد تا به طور تصادفی یک برگه را انتخاب کند. پاسخ دانش‌آموز به سؤالات موجود در برگه، آزمون شفاهی او را شامل می‌شود.

۲. هر چند مواد آموختنی در درس قرآن از تنوع لازم برخوردار است و تلاش دانش‌آموزان در یادگیری این مواد در ارزش‌یابی مستمر منظور می‌شود، ولی در ارزش‌یابی پایانی، فقط از میزان توانایی دانش‌آموزان در روخوانی قرآن و آشنایی با مفهوم کلی و مصداق پیام‌های قرآنی پرسش می‌شود.

۳. دانش‌آموزانی که بیش از سطح مورد انتظار از خود توانایی نشان می‌دهند، از نمره و امتیاز تشویقی بهره‌مند می‌شوند. توانایی دانش‌آموزان در زیبا خواندن آیات قرآن و با صوت خوش، حفظ سوره‌ها و پیام‌های قرآنی، نمونه‌هایی از توانایی‌های بیش از سطح انتظار هستند.

تفصیل مواد آموختنی و ریزنمرات هر یک از مواد در ارزش‌یابی‌های مستمر و پایانی، در شیوه‌نامه‌های اجرایی مربوط آمده است.